

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Людмила Волинець

На основі огляду урядових ініціатив, інноваційних проектів автор визначає тенденції розвитку культурно-освітньої політики щодо загальної мистецької освіти і тенденції розвитку змісту цієї освіти в країнах ЄС, порівнює відповідні тенденції в країнах Західної та Східної Європи.

Ключові слова: мистецька освіта, міністерства, політика партнерства, проект, відкритість змісту, мистецькі дисципліни.

В Україні, як і світі загалом, сьогодні актуалізується роль мистецтв у загальній освіті, зростає значення порівняльних досліджень у цій сфері. Сучасний етап розвитку загальної мистецької освіти в країнах ЄС позначений процесами інтенсивного, динамічного становлення. Цей розвиток відбувається насамперед у площині освітньо-культурної політики. Окремі питання щодо розвитку цієї політики і розвитку змісту мистецької освіти в країнах ЄС розкриті у працях Л. Масол, А. Вільчовської. У цій статті ми прагнемо подати більш глибокий і системний аналіз тенденцій розвитку загальної мистецької освіти в європейському освітньому просторі.

Перш ніж визначити тенденції розвитку політики в галузі загальної мистецької освіти в країнах Європейського Союзу, розглянемо приклади такої політики, зокрема ініціативи, проекти, програми, що здійснюються у цих країнах на основі партнерства міністерств освіти, культури та інших організацій. Беручи до уваги особливості історичного і культурного розвитку країн Західної та Східної Європи, розглянемо їх окремими блоками та порівняємо тенденції розвитку політики у сфері загальної мистецької освіти у цих країнах.

Країни Західної Європи. Нова світова концепція загальної мистецької освіти, що базується на ідеї відкритості школи до всього розмаїття мистецьких проявів, у країнах Західної Європи втілюється в життя, насамперед, на основі партнерства міністерств освіти та культури, а також інших міністерств, організацій, інституцій, що опікуються питаннями освіти, культури, мистецтва. Так, наприклад, у Франції завдяки партнерству міністерств освіти та культури здійснено Новий проект загальної мистецької освіти (2001–2005), покликаний відкрити мистецько-культурний вимір освіти для усіх дітей та молоді. У 2005 році у Франції розпочалося здійснення нового партнерського проекту цих двох міністерств – „Плану нового старту мистецько-культурної освіти”, спрямованого на включення мистецько-культурної складової в усі найважливіші заходи, що здійснюються на рівні шкіл та місцевих громад [1].

У Великобританії партнерство також набуло значного розвитку. Мистецька рада Англії зосереджує увагу на мистецькій освіті дітей та молоді, на вдосконаленні освітніх стандартів, на розвиткові постійного співробітництва шкіл та мистецько-культурних інституцій. Подібна ініціатива Мистецької ради та локальних відділів освіти – „Творче молодіжне партнерство” – поширюється і в Північній Ірландії. Мистецька рада Шотландії, група дослідників проблем навчання майбутнього „Новий розвиток освіти”, відділення виконавчого департаменту освіти Шотландії та сім локальних освітніх департаментів виступили з національною мистецько-освітньою ініціативою започаткувати проект „Мистецтва через навчальний план”. Ідеться про запровадження інноваційного підходу до навчання мистецтвам, що передбачає поєднання зусиль митця та вчителя задля того, щоб надихати учнів на відповідні види діяльності [2, 113–115].

У Норвегії з ініціативи двох міністерств – культури та освіти, здійснюється проект „Культурний рюкзак”, який має на меті ознайомити дітей початкової і середньої школи з усіма видами мистецтв [2, 101]. У Данії створено „Об’єднання з питань культурної освіти дітей”, до якого входять представники трьох міністерств (освіти, культури та міністерства у справах сім’ї та споживача), а також чотири міністерські структури – Національне управління бібліотеками Данії, Національна асоціація культурної спадщини, Рада мистецтв та Данський інститут кіно. Зусиллями цього „Об’єднання” втілено в життя План дій 2004–2005 та План дій 2006–2007. У рамках останнього плану стартували такі педагогічні заходи й програми, як „Культура в центрах догляду за дітьми”, „Культура в школі”, „Культура в сім’ї”, що мають на меті долучення дітей та молоді до мистецько-культурного життя суспільства [2, 73–75]. У Нідерландах успішна реалізація Плану дій 2001–2004, спрямованого на демократизацію мистецької галузі, надихнула на продовження проекту до 2008 року. Два міністерства – освіти й культури – з метою фінансової підтримки мистецько-культурної освіти кожного учня, запровадили ваучери мистецько-культурної освіти [3].

Окремо слід зупинитися на інноваційній політиці Німеччини, зважаючи на ті динамічні процеси, якими позначена загальна мистецька освіта в цій країні. Так, упродовж 2003–2005 років значний успіх мала ініціатива Культурної фундації німецьких земель „Діти до Олімпу”. Цей проект було започатковано з метою поліпшення стану загальної освіти Німеччини як відповідь на незадовільні результати успішності німецьких учнів за діагностикою PISA. Восени 2005 року ця ініціатива набула широкого схвалення і переросла в міждисциплінарний проект „Навчання на основі практики”. Під таким девізом відбувся і Європейський конгрес у Гамбурзі (вересень 2005 р.). Метою конгресу було залучення політиків, професійних медіа та широкого загалу громадськості до дискусії. На конгресі обговорювалися форми мистецько-культурної освіти та культурного посередництва, досвід інших країн Європи щодо їх реалізації як у школі, так і поза нею. За результатами роботи конгресу німецькі фахівці констатували недостатність мистецько-культурної освіти у власній країні, порівняно з іншими європейськими країнами. Ця констатація посилила інтерес до інноваційних концепцій мистецько-культурної освіти інших країн та можливості їх інтеграції в

німецьку модель освіти за допомоги німецьких митців та культурних інституцій [4], [5]. Підсумком конгресу стала Гамбурзька Декларація, сфокусована на можливості розвитку нової освітньої моделі в Німеччині з урахуванням досвіду інших європейських країн. Ідеться про модель, у якій мистецько-культурна освіта має бути повноцінною складовою загальної освіти [4].

Крім конгресу в Гамбурзі, у Німеччині відбулися й інші конференції з мистецько-культурної освіти: „Про необхідність естетичної освіти дітей і молоді” (2004, Лейпциг); „Передавати мистецтво: освітня місія культури” (2007, Саребрук). У рамках ініціативи „Діти до Олімпу” оприлюднюється інформація (як друкована, так і в Інтернеті) про пілотні мистецько-культурні проекти. Сорок вісім організацій та Федеральних асоціацій, що опікуються культурною освітою молоді Німеччини, об’єднали зусилля на загальнонаціональному рівні під егідою Bundesvereinigung Kulturelle Jugendbildung (BKJ) – Німецького Союзу Федеральних асоціацій культурної освіти молоді з метою сприяння розвитку позашкільної мистецької освіти дітей та молоді. Щороку більше десяти мільйонів молодих німців є учасниками мистецько-культурних семінарів, проектів, конкурсів, подій, організованих BKJ. У 2006 р. BKJ розгорнув мережу „Культура творить школу” з метою сприяння співпраці шкіл, культурних та молодіжних організацій [2, 83–84], [6].

Країни Східної Європи. Освітня система Литви вирізняється прихильним, позитивним ставленням до мистецької освіти, що, на думку голови Департаменту загальної освіти Міністерства освіти й науки Литви С. Шаулітене, можна пояснити збереженням у суспільстві поваги до етнічної литовської культури, її традицій, зокрема особливим підходом до візуальної культури [7, 58–59]. Інтенсивний розвиток загальної мистецької освіти у Литві пов’язаний зі створенням у 1988 р. Національної концепції школи. У 1992 р. були прийняті „Загальна концепція освіти” і „Загальна програма мистецької освіти”.

З 1997 року мистецька освіта в Литві набуває статусу обов’язкового предмета середньої школи з 1-го по 12-й класи включно, розпочато роботу над розробкою стандартів мистецької освіти. У 2000 р. було напрацьовано пакет рекомендацій для профільної мистецької освіти, започатковано постійний моніторинг стану загальної мистецької освіти. У 2002 р. Міністерство освіти й науки Литви затвердило загальноосвітні програми й стандарти з чотирьох мистецьких дисциплін: мистецтва, музики, танцю і театру для 11-12 класів. Переглядаються й загальноосвітні програми та освітні стандарти з мистецьких дисциплін для 1-10 класів. У результаті такого інтенсивного реформування значно зросли роль і значення мистецьких дисциплін у литовській школі. Так, наприклад, у період з 1992 по 2003 рр. кількість навчального часу, призначеного на вивчення учнями візуальних мистецтв, зросла з 5,5 % до 9,6 % [8, 60]. З 1995 року литовські старшокласники можуть обирати для складання іспити з мистецьких предметів, і таких учнів стає дедалі більше [7], [8].

Одним із напрямів реформування мистецької освіти в Литві є збільшення кількості спеціалізованих мистецьких шкіл з державним фінансуванням для обдарованих дітей. У цих школах разом з обов’язковою загальноосвітньою програмою діти мають змогу інтенсивно вивчати мистецтва. Якщо, за даними 2003 року, у Литві налічувалося 18 художніх, 98 музичних та 1 хореографічна муніципальні школи [8], то станом на 2006 рік уже було 110 мистецьких і музичних

шкіл, 18 шкіл візуальних мистецтв, 2 школи танцю [9].

Різноманітні центри дозвілля покликані сприяти тому, щоб литовська молодь набувала культурних компетентностей. Центри пропонують дітям та молоді такі види мистецької діяльності, як музика, танці, театр, медіа, дизайн, створення фільмів тощо. Мистецькі школи та центри поширені не лише в містах, а й у сільських районах. У 2001 році в державних музичних школах навчалися 25129 учнів, у художніх – 1749, у школах танцю – 2494 учнів, театру – 255 [8].

В Естонії загальною мистецькою освітою опікується Міністерство освіти і науки. Міністерство культури розробило План організації систематичного забезпечення базової і додаткової освіти вчителів аматорських шкіл. Загалом додаткова освіта для працівників культури забезпечується Центром розвитку та освіти через народну культуру при Міністерстві культури. Згідно з даними 2003 року в Естонії налічувалось 95 аматорських шкіл, які надавали музичну та художню освіту. Цей показник має тенденцію до зростання у зв'язку з зацікавленістю батьків у наданні дітям мистецької освіти в більшому, ніж у загальноосвітній школі, обсязі [2, 76].

Мистецька освіта в загальноосвітній школі Польщі підпорядкована Міністерству освіти, що разом з Міністерством культури напрацьовує спільні програми з мистецької освіти дітей та молоді. Прикладом може бути програма „Стежини”. Її мета – допомогти дітям навчитися спілкуватися міжнаціональною мовою мистецтв, долаючи національні й мовні обмеження. Програма фокусується на сучасному мистецтві, на візуальних мистецтвах, театрі, відео, літературі тощо. Учасниками програми є низка шкіл. Наприклад, чотири школи в Познані співпрацюють із німецькою фундацією Jugendwerk, а Національний центр мистецтв для дітей та молоді в Познані – з Kulturamt в Ганновері [2, 102].

В Угорщині мистецькою освітою опікуються Міністерство освіти і Міністерство національної спадщини. З вересня 2001 року в початковій і середній школі цієї країни введено новий обов'язковий предмет „Драма і танець”. Ця інновація супроводжувалася запровадженням курсів театрального і танцювального мистецтва. Кожен район має свій культурний центр, який підтримує держава. Такі центри пропонують угорським дітям і молоді найрізноманітніші мистецько-культурні курси. Багато центрів підтримують партнерські стосунки зі школами. Унаслідок змін в уряді, що відбулися в Угорщині 2002 року, прийнята нова стратегія культурної політики. Складовою цієї стратегії є реалізація загальної мистецької освіти під гаслом: „Більше культури в дитинстві, культура для нових груп суспільства, сприяння розвитку талантів угорців, як у межах країни, так і за кордоном” [2, 87].

Державним інститутом педагогіки Словаччини розроблено нову концепцію навчання мистецтвам у початковій школі (1–9 кл.). Згідно з цією концепцією передбачена зміна статусу мистецтв у програмах для початкової школи – з доповнювальних предметів, що мали певною мірою реалізувати естетичне виховання учнів, на повноправні дисципліни, покликані відігравати значну роль у становленні особистості учня. Йдеться про вивчення дітьми не лише традиційних графіки і пластичних мистецтв та матеріалів, що використовуються в цих практиках, а й про мистецтва візуальної культури ХХ ст. – архітектуру, кіно тощо. Концепція втілена в експериментальному навчальному плані для 1-го та 2-го рівнів початкової школи Словаччини. Для кожного навчального року розроблено окремий блок програми, де визначено особливості навчального процесу з урахуванням віку дітей та рівня їхнього розвитку. Концепцією також передбачено

інтегрування у зміст шкільних навчальних програм регіональних традицій, мистецьких практик та активне партнерство з музеями та галереями [2, 104].

Розбудова мистецької освіти у Словенії досягається шляхом інтегрування національних культурних програм у шкільний освітній процес. Так, у 2004 році Національна Асамблея Республіки Словенія прийняла резолюцію про Національну культурну програму (NPC) 2004–2007, у якій визначено роль культури та види мистецтв, що вважаються національним багатством. Ця інституція також визначає загальні пріоритети культурної політики, що пронизують усі сфери культурного життя і реалізація яких вимагає узгоджених дій різних міністерств. Міністерство культури пропонує багато нових програм і проектів відповідного змісту для дітей та молоді. Так, у 2005 році Міністерство культури заохотило Міністерство освіти та спорту до співпраці та реалізації спільних проектів у галузі культурної освіти. Була досягнута домовленість про те, що Міністерство освіти та спорту буде приділяти більше уваги інформуванню дітей та молоді, а також батьків про культурні програми, систематично інтегрувати ці програми у шкільне навчання і таким чином залучатиме учнівську молодь Словенії до культурної діяльності [2, 105].

У Національній культурній програмі (NPC) мистецька освіта визначена як така, що реалізується через творчість і діяльність. Мистецько-культурним предметам приділяється значна увага в дошкільній освіті, в шкільному навчальному плані та діяльності культурних інституцій. Починаючи з 2002 року, Міністерство освіти та спорту Словенії закликало широкі кола громадськості до участі у фінансуванні різних видів культурних проектів для загальноосвітніх шкіл, зокрема й тих, що стосуються культурної спадщини [2, 105–106]. Як наслідок, у 2006 р. фінансову підтримку здобув проект „Вікторина „Бібліотека та музей”, що охоплює різні сфери культури. Цей проект національного масштабу покликаний об'єднати в один освітній простір бібліотеки, музеї та початкові школи [2, 106].

Відгукнувшись на ініціативу Міністерства культури, Міністерство освіти та спорту Словенії вирішило впродовж 2006-07 навчального року здійснити проект „Рік культури”. Місцем реалізації проекту обрано дошкільні центри, початкові та середні школи. В центрі уваги – культурна освіта дітей та молоді. Проект охоплює такі види мистецтв, як музика, театр, ляльковий театр, сучасний танець, візуальні мистецтва (живопис, фотографія тощо), кіно та аудіо-візуальні мистецтва, інтермедіа мистецтва, культурна спадщина тощо [2, 106]. Подальший розвиток загальної мистецької освіти у Словенії пов'язують саме з інтеграцією освітньої та культурної галузей суспільної діяльності, інтенсивним розвитком педагогічних функцій музеїв, бібліотек, культурних центрів, спеціалізованих музичних інституцій [2, 107].

Огляд ініціатив, проектів, програм, що характеризують політику країн ЄС у сфері загальної мистецької освіти, дає змогу узагальнити відповідний досвід на рівні наявних тенденцій.

Надзвичайно потужною, особливо в країнах Західної Європи, є *тенденція до розвитку політики партнерства*. Політика партнерства – це використання потенціалу всіх суспільних, насамперед мистецько-культурних, ресурсів у наданні загальної мистецької освіти – як формальної, так і неформальної. Крім міністерств культури та освіти, учасниками реалізації політики інтегрування мистецько-культурного виміру в загальну освіту, здійснення найрізноманітніших мистецько-культурних проектів є також інші міністерства.

У багатьох країнах Західної Європи створюються асоціації, об'єднання, які опікуються мистецькою освітою дітей та молоді. Наприклад, група дослідників навчання майбутнього („Новий розвиток освіти“), Музична Спілка, Музика для молоді – у Шотландії; Міністерство зайнятості і навчання, Міністерство підприємництва, комерції та інвестицій, Рада шкіл та бібліотек – у Північній Ірландії. У Данії зусилля у цьому напрямі об'єднали Міністерство з питань сім'ї та споживача, такі міністерські інституції, як Національне управління бібліотеками, Національна асоціація культурної спадщини, Данський інститут кіно.

З-поміж інших тенденцій політики країн ЄС у галузі загальної мистецької освіти, можна виокремити:

- залучення політиків, професійних медіа та широкої громадськості до діалогу (Франція, Німеччина);
- прийняття нової стратегії культурної політики, пріоритетним напрямком якої є розвиток загальної мистецької освіти, інтегрування національних культурних програм у шкільний освітній процес (Франція, Угорщина, Словенія та ін.);
- створення Міністерств національної спадщини (Угорщина), Національних асоціацій культурної спадщини (як наприклад, у Данії) та їх залучення до мистецько-культурної освіти учнів;
- політика активних порівняльних досліджень у сфері загальної мистецької освіти, посилення інтересу до інноваційних концепцій мистецько-культурної освіти, запозичення позитивного досвіду інших країн (усі країни ЄС, яскравий приклад – Німеччина);
- розроблення нових концепцій навчання мистецтвам, розвиток нової освітньої моделі, в якій мистецько-культурна освіта стає повноцінною складовою загальної освіти (Франція, Німеччина, Словаччина та ін.);
- інтегрування в зміст навчальних програм регіональних традицій та мистецьких процесів (країни Скандинавії, Словаччина, Угорщина та ін.);
- міжнародне партнерство на рівні шкіл, центрів мистецтв тощо (Німеччина, Польща).

Варто також акцентувати увагу на обов'язковій дошкільній мистецькій освіті. З огляду на те, що значна кількість (понад 80 %) дітей країн Європи перебувають у системі дошкільної освіти, а також на виняткову сприйнятливність дітей цієї вікової категорії до мистецтв, у багатьох країнах ЄС мистецька освіта розпочинається вже з дитячого садочка.

Далі розглянемо **особливості політики в галузі загальної мистецької освіти, яку провадять уряди в країнах Східної Європи.** У цих країнах політика партнерства та напрацювання міжміністерських мистецько-культурних проектів ще не набули такого рівня розвитку, як у Західній Європі, натомість спостерігаються такі **тенденції**:

- перегляд, затвердження нових програм і стандартів з мистецької освіти, введення нових обов'язкових предметів – Драма і Танцю (Литва, Угорщина);
- зростання ролі і місця мистецьких дисциплін у змісті загальної освіти,

збільшення кількості навчального часу, призначеного на вивчення учнями мистецтв (Литва);

- збільшення кількості спеціалізованих мистецьких шкіл (Литва), музичних, художніх аматорських шкіл для дітей (Естонія) в рамках державної системи освіти;

- державна підтримка різноманітних центрів дозвілля (Литва), культурних центрів (Угорщина);

- ініціативи Міністерства освіти щодо залучення широких кіл громадськості до участі у фінансуванні різних видів культурних проєктів у загальноосвітніх школах, зокрема тих, що стосуються культурної спадщини (Словенія).

Зазначимо, що нова світова концепція загальної мистецької освіти ґрунтується на ідеї відкритості школи до всього розмаїття мистецьких проявів. У зв'язку з цим важливо розглянути *зміни, що відбуваються у змісті та формах загальної мистецької освіти*, тенденції її розвитку в країнах Європейського Союзу. Беручи до уваги сучасну європейську політику в галузі обов'язкової дошкільної мистецької освіти, розпочнемо розгляд з тенденцій розвитку мистецької освіти для дітей наймолодшого віку.

Різні види художньої творчості в дитячих садочках багатьох європейських країн розглядаються педагогами, насамперед, як елементи гри. Шведські педагоги, наприклад, убачають у грі ключовий механізм навчання та розвитку дошкільнят. Ідеться про ігри, що потребують задіяння органів чуття, творчі, рольові ігри, ігри, пов'язані з читанням казок тощо. Надзвичайно важливе місце відводиться при цьому мистецьким видам діяльності – співу, музиці, драматичному самовираженню тощо. У Норвегії мистецька освіта також здійснюється переважно через творчу гру. У Німеччині гра, як і спілкування, перебуває в центрі педагогічного процесу в дошкільних закладах. Гра може бути пов'язана з малюванням, художньою працею, експериментуванням з різними, зокрема природними, матеріалами. Елементи музичної та драматичної освіти реалізуються через рухливі музичні ігри, розучування пісень та віршів, постановку спектаклів до свят. У Польщі мистецька освіта дошкільнят є холістичною за підходом та ігровою за формою. Тамтешні педагоги прагнуть поєднувати й синтезувати такі види діяльності, як гра, спів, спів-гра, ліплення, роботи з голкою тощо [10].

Мистецтва можуть входити до обов'язкової частини програм для дошкільної освіти, як, наприклад, у Шотландії – мистецтво і музика [11], у Латвії – малювання, конструювання, робота з голкою, музика і рух [12, 46].

Мистецька освіта (естетичний розвиток) може виділятися в окремий (з 5-6 років) освітній напрямок. Це Мистецтва у Північній Ірландії, Естетичний розвиток у Норвегії, Музика та мистецтво в Естонії, Естетична освіта (музична, мистецька, літературна тощо) в Словаччині, Мистецтво в Словенії.

Мистецька діяльність може бути частиною інтегрованих програм та навчальних планів для дитячих садочків. У Франції, наприклад, мистецька освіта надається в материнській школі насамперед у контексті такого освітнього напрямку, як „Чуттєвість, уява, творчість”. В Англії та Уельсі з вересня 2000 року в дошкільних закладах мистецька освіта реалізується через чотири підрозділи навчальної програми: „Знання та розуміння світу”; „Особистісний, соціальний та емоційний розвиток”; „Креативний розвиток”. У Північній Ірландії елементи мистецької освіти включені до таких блоків початкової програми для молодшої школи, як: „Фізичний розвиток і рух”; „Особистісний соціальний та емоційний

розвиток"; „Світ довкола нас" [13, 126]. У Данії інтеграція культури і мистецтв є одним із головних напрямків розвитку дошкільної освіти [2, 73–75]. У Литві складовою інтегрованих програм є мистецтва, музика, танець, театр [14].

Якщо зміст дошкільної мистецької освіти є відкритим до багатьох видів мистецьких практик – пластичних мистецтв, музики, співу, театральної гри, танцю, прикладних видів художньої творчості тощо, то загальна (обов'язкова) мистецька освіта у багатьох країнах Європейського Союзу почасти зберігає фрагментарність і є обмеженою окремими видами мистецтва (найчастіше музикою та пластичними (образотворчими) мистецтвами, рідше – музикою, пластичними мистецтвами, танцем, театром. Тому головне завданням розвитку змісту шкільної мистецької освіти полягає в тому, щоб зробити його більш відкритим до всіх різновидів мистецтв шляхом поєднання формальної та неформальної освіти.

Уже розпочався процес подолання ізольованості шкільної мистецької освіти від мистецько-культурного життя суспільства, утвердження відкритості до усієї культурної спадщини людства, всіх сучасних мистецьких практик та культурних індустрій, починаючи від народних ремесел, фольклору і закінчуючи найновішими медіа-арт технологіями. Набуття учнями елементарної грамотності в кожному виді мистецтва починає розглядатись як опанування знань різних образних мов, різних засобів спілкування в умовах багатокультурного довкілля. Розвиток змісту таких мистецьких дисциплін, як „Візуальні мистецтва" та „Музика", пов'язані насамперед із значним впливом на дітей та молодь сучасної візуальної та музичної продукції.

Ця головна тенденція розвитку змісту загальної мистецької освіти має різні вияви. Розглянемо їх.

Зміст мистецької освіти збагачується новими дисциплінами. Наприклад, у країнах Східної Європи – Литві, Латвії, Угорщині – введено «Драму» і «Танець» як обов'язкові дисципліни; у Словаччині новою концепцією передбачено вивчення дітьми не лише традиційних пластичних мистецтв, а й мистецтв візуальної культури ХХ ст. – архітектури, кіно тощо; з 2001 р. британські учні на 4-ому ключовому етапі обов'язкової освіти вивчають «Дизайн і технології», «Танець» («Фізична культура»); з 2000 року мистецтво входить до складу всіх 17-ти різновидів навчальних програм для старшої середньої школи Швеції.

Відкритість змісту мистецької освіти до усіх різновидів мистецтв реалізується й завдяки різноманітним мистецько-культурним проектам, які здійснюються зусиллями різних міністерств, асоціацій, об'єднань. Такі проекти можуть поєднувати елементи як формальної, так і неформальної освіти. Вони є найбільш практикованими у країнах Західної Європи.

У багатьох країнах ЄС учням, насамперед старших класів, загальноосвітньої школи пропонують широкий спектр мистецьких дисциплін. У Франції, наприклад, ліцеїсти вивчають сім мистецьких дисциплін – пластичні мистецтва, прикладні мистецтва, музику, кіно та аудіовізуальні мистецтва, танець, театр та історію мистецтв, а також нові інтегративні курси: „Творчість-дизайн", „Культура-дизайн".

У країнах Східної Європи поширені різноманітні центри дозвілля, неформальної мистецької освіти. У Литві такі центри пропонують молоді заняття з музики, мистецтв, танцю, театру, медіа, дизайну, створення фільмів тощо. Надзвичайно широкий спектр пропозицій мистецьких центрів у Латвії: від хорового співу, фольклорних танців, традиційних текстилю, кераміки до більш специфічних – дизайну повітряних зміїв, анімації, ювелірної справи тощо. В Угорщині поширені найрізноманітніші мистецько-культурні курси. У Словенії

чинними є програми культурної пам'яті та національної ідентичності, культури візуальних мистецтв, музики, театру, кіно, а також культури поведінки, одягу, довкілля тощо.

Тенденція до інтегрування змісту мистецьких та інших дисциплін. Важливою тенденцією розвитку загальної мистецької освіти у країнах ЄС є інтегрування компонентів її змісту в зміст практично всіх традиційних „серйозних” дисциплін: суспільствознавчих, мов, фізики, математики тощо.

Так наприклад, у Великій Британії мистецтва інтегруються в такі академічні дисципліни, як мова та література, історія, інформаційно-комунікаційні технології. Танець, Музика і рух є частиною програми з Фізичної культури у Великій Британії, Норвегії. В Німеччині Музика в початковій школі вивчається як «Музика і рух» та «Музика і спорт». Специфіка драматичного мистецтва зумовлює можливість цілої низки його інтегративних зв'язків з іншими навчальними дисциплінами. Наприклад, у школах Великої Британії «Драма» вивчається як самостійний предмет і як естетизована форма вивчення таких дисциплін, як мова та література, історія, історія культури тощо. У Швеції драматичне мистецтво вивчається як інтегративна частина літератури. У Норвегії пластичні мистецтва, ремесла інтегруються з вивченням християнства та інших релігій (так само в Данії); музика, лірика, драма – з мовою та літературою, історією; мистецтва, ремесла, музика – з громадянським вихованням тощо. У Польщі елементи мистецької освіти входять до складу таких „освітніх стежин” як медіа-освіта, культурна спадщина регіону, польська культура в контексті цивілізації Середземномор'я тощо. Мистецтва та музика можуть також вивчатись як один інтегрований предмет – «Мистецтво». Частиною змісту обов'язкових програм з польської мови та літератури, а також історії можуть бути кіно і театральне мистецтво.

Мають місце й „зворотні” інтегративні зв'язки. Не лише мистецькі дисципліни інтегруються в інші шкільні предмети, а й останні інтегруються в мистецькі предмети. Прикладом „зворотних” інтегративних зв'язків може бути вивчення ЗМІ у контексті художньої культури, або ознайомлення з механізмами та законами сприйняття візуальної інформації в процесі вивчення біології у Норвегії.

Водночас у країнах європейської спільноти (Франція, Німеччина, Скандинавські країни) спостерігається *тенденція до практичної зорієнтованості змісту загальної мистецької освіти*. Йдеться, насамперед, про вивчення мистецтв не як мистецтвознавства, а як різноманітних мистецьких практик. Іноді ці практики можуть бути пов'язані з позашкільною соціально-культурною діяльністю, як, наприклад, у Норвегії. Учні долучаються до господарської діяльності школи чи місцевої громади, дбаючи про художнє оформлення приміщень, проектування та дизайн будівель, ігрових майданчиків, територій для відпочинку тощо. Активна участь норвезьких учнів у цій діяльності є своєрідною мистецькою практикою, що дає їм змогу використовувати свої знання та вміння з пластичних мистецтв, ремесел, музики тощо [15, 135].

Поглиблення інтеграційних процесів на європейському континенті спричинило необхідність *надання „європейського виміру” шкільній мистецькій освіті*. У деяких країнах Європи, наприклад Швеції, загальна мистецька освіта розглядається, насамперед, як важливий чинник реалізації актуального загальноєвропейського освітнього завдання – розвитку в учнів розуміння цінності культурного розмаїття світу, необхідного як для європейського, так і світового співжиття та співробітництва. З метою сприяння усвідомленню учнівською молоддю спільної європейської ідентичності в ЄС започатковано масштабний

міждержавний проект „Європейська історія мистецтв” [16].

Тенденція до врахування місцевих особливостей мистецького довілля відображає процес втілення в життя ідеї єдності розмаїття культур як засадничої і в розбудові ЄС, і в напрацьованні культури миру у світі загалом. У Великій Британії, Швеції, Данії, Литві, Естонії, Угорщині, Словаччині педагогічні колективи шкіл, вчителі користуються значною свободою творчості, самостійно розробляють навчальні плани з оперттям на загальнонаціональні вимоги та настанови. Це дозволяє гнучко враховувати локальні особливості та можливості мистецької освіти. Так, у Словаччині на ґрунті базової програми для дошкільних навчальних закладів розробляють локальні освітні програми для садочків. В Угорщині зміст навчального предмета «Мистецтва» на рівні старшої школи визначається локальними нормативами щодо курикулуму [17, 104].

На завершення варто звернути увагу на *посилення етично-екологічних вимог до творчості* як на ще одну тенденцію розвитку мистецької освіти в країнах ЄС. Так, наприклад, у Данії долучення школярів до ремісничих практик розглядається педагогами як нагода для розвитку в них почуття відповідальності у стосунках з природою, здатності до співпраці, формування розуміння значення довілля (як природного, так і рукотворного) у світовідчутті людини.

У квітні 2005 року в Англії з ініціативи Королівського товариства сприяння розвитку мистецтв, виробництва та комерції (RSA) та Мистецької ради Англії стартувала програма «Мистецтво та екологія». Митці на запрошення шкіл-учасниць програми працюють з дітьми над створенням робіт та віднаходженням ідей щодо гармонізації стосунків людини зі світом природи. Програма покликана поширювати нове екологічне мислення серед школярів засобами мистецтв [18].

Таким чином, розгляд тенденцій розвитку загальної мистецької освіти у країнах Європейського Союзу дає підстави зробити висновок про усвідомлення політиками, педагогами, громадськістю цих країн важливості використання потенціалу мистецько-культурної освіти для збереження і розвитку культурної спадщини людства в усьому її розмаїтті, а також для культурного розвитку й особистісного становлення учнівської молоді.

Список використаних джерел:

1. *Plan de relance de l'ūducation artistique et culturelle 3 janvier 2005. Dossier.* Режим доступу: <http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/politique/educationartistique/relance/plan-relance.pdf>
2. *Wimmer M. Promotion Cultural Education in Europe. A Contribution to Participation, Innovation and Quality. Pre-Conference Reader for the European Conference. Graz (Austria), 8–10 June 2006.* Режим доступу: <http://portal.unesco.org/culture/fr/filedownload.php>
3. *Actieplan Cultuurbereik //Glossaire europeen de l'eseignement artistique et culturel.* Режим доступу: <http://www.cultuurnetwerk.nl/glossary/fr/term.asp?termid=45>
4. *Lernen aus der Praxis. Europaischer Kongress zur kulturellen Bildung.* Режим доступу: <http://europa.eu.int/rapid/pressReleaseAction.do?reference=IP/03/1716>
5. *Kinder zum Olymp! Hamburg declaration.* – <http://www.kinderzumolymp.de/>
6. *Glossaire europūen de l'enseignement artistique et culturel.* Режим доступу: <http://www.cultuurnetwerk.nl/glossary/fr/allterms.asp>
7. *Шаулитене Д. Активные методы художественного воспитания в Литве // Перспективы. – 2003. – Т. XXXII, №4. – С. 57–67.*
8. *Siaulytiene D. Lithuania Art Education.* – 2003. Режим доступу: http://portal.unesco.org/culture/fr/ev.php_URL_ID=7887&URL_DO=DO_TOPIC&URL_Section=201.html
9. *Siaulytiene D. Teaching the arts for target audiences.* Режим доступу: <http://portal.unesco.org/culture/en/files/29780/11377726511SIAULYTIENE.htm>

10. The Education System in Poland (2004–2005) // Eurybase 2006. The information database on Education Systems in Europe. Режим доступу: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>
11. The Education System in Scotland (2005–2006) // Eurybase 2006. The information database on Education Systems in Europe. Режим доступу: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>
12. The Education System in Latvia (2005–2006) // Eurybase 2006. The information database on Education Systems in Europe. Режим доступу: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>
13. The Education System in United Kindom (England, Wales and Northen Ireland) (2006–2007) //Eurybase 2006. The information database on Education Systems in Europe. Режим доступу: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>
14. The Education System in Lithuania (2006–2007) //Eurybase 2006 The information database on Education Systems in Europe. Режим доступу: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>
15. Вишне夫ська Н. Ю. Реформування шкільної освіти в Норвегії у 80–90-х роках ХХ століття: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Рівне, 2000. – 299 с.
16. 7-th Meeting EU-wide network of civil servants working in the field of arts and cultural education. Vienna, June 14–15 2007. – http://www.culture-school.net/doc/Report_7th.pdf
17. The Education System in Hungary (2005–2006) //Eurybase 2006. The information database on Education Systems in Europe.Режим доступу: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice>
18. Crimmin M. The value of arts education for ecological understanding. Режим доступу: <http://portal.unesco.org/culture/en/files/28894/11286222451MichaelaCrimmin.htm>